

Politické procesy z 50. let 20. století v Československu na příkladu manželů Drahomíry a Aloise Doleželových

Daniel Doležel

Obsah

1.	Úvod.....	3
2.	Politické procesy – cíle a kategorizace.....	4
3.	Právní prostředí a trestněprávní úprava.....	8
4.	Případ manželů Doleželových.....	11
	4.1 Alois Doležel	11
	4.2 Drahomíra Doleželová	14
	4.3 Dopad a důsledky odsouzení manželů Doleželových.....	20
5.	Závěr.....	22
	Seznam příloh.....	24
	Prameny.....	43
	Literatura.....	43

1. Úvod

Ve své práci se zabývám vykonstruovanými soudními případy v 50. letech minulého století v tehdejší Československu a jejich dopadem na život nespravedlivě odsouzených a jejich rodin, a to na základě konkrétního příkladu odsouzených manželů Doleželových z Terezína. K tomuto tématu mám osobní vztah, jelikož se jedná o mé praprarodiče. O jejich osudu jsem se dozvěděl od svého dědečka Miroslava Doležela, který uvěznění obou rodičů zažil jako dítě.

Ačkoliv bylo dané téma zpracované v odborné literatuře již mnohokrát, domnívám se, že je důležité neustále připomínat jedno z nejtemnějších období naší země ve 20. století, aby se nic podobného již neopakovalo. Cílem mé práce je ukázat konkrétní příklad lidí, kteří se stali obětí komunistické diktatury, zjistit pozadí jejich zatčení, důvody obvinění a odsouzení, popsat dopad na jejich život a život jejich dětí během uvěznění a po návratu z vězení. Užitečnost mé práce je i čistě soukromá, jelikož tím zachytím část naší rodinné historie a využiji skutečnosti, že někteří aktéři tohoto příběhu ještě žijí a mohou poskytnout cenné informace coby pamětníci.

První teoretická část práce se věnuje obecně tématice komunistických politických procesů v Československu v 50. letech, popisuje jejich principy, podává jejich charakteristiku a kategorizaci z různých hledisek. Dále se zde zabývám právním prostředím této doby, především z hlediska trestního práva, jež politické represe a soudní perzekuce 50. let umožnilo.

Druhá část práce pojednává o konkrétním příkladu odsouzených manželů Doleželových. Vycházím zde z rodinného archivu a z dochovaných dokumentů o mých praprarodičích Aloisovi a Drahomíře Doleželových, abych zmapoval jejich životy. Dále využívám metody orální historie, tedy vzpomínek Miroslava a Pavla Doleželových, synů odsouzených. V případě kauzy Drahomíry Doleželové čerpám ze soudního spisu uloženého v archivu okresního soudu v Litoměřicích.

2. Politické procesy – cíle a kategorizace

Politické procesy byly jedním z nástrojů represe a perzekuce komunistického režimu v Československu po únoru 1948, staly se jeho organickou součástí, nezbytnou podmínkou a představovaly vrchol politické zvěle, nezákonnosti, násilí a zneužití moci. Ačkoliv probíhaly po celou dobu existence komunistické diktatury, tedy až do roku 1989, jejich nejtvrdší a nejbrutálnější formu lze zaznamenat právě v samém úvodu převzetí moci komunisty, v letech 1948-1955, po dobu působení Státních soudů. V tomto období se konalo nejvíce procesů, byly udělovány nejvyšší tresty, obžalovaní byli podrobováni brutálním vyšetřovacím metodám a po odsouzení odpykávali své tresty v nelidských podmínkách.¹

Politické procesy v 50. letech plnily několik funkcí. Jednak sloužily k upevnění nového komunistického režimu. Dále napomáhaly k prosazení a stabilizaci mocenského monopolu a příslušných záměrů moci. Klíčovou roli zde hrál Sovětský svaz,² jehož stalinská diktatura byla vzorem prosazování totalitní zvěle.³ Politické procesy se staly prostředkem k eliminaci, vystrašení a likvidaci skutečných i potenciálních odpůrců a kritiků režimu a fungovaly jako nástroj řešení sporů a „vyřizování účtů“ mezi čelními představiteli komunistické strany. Měly rovněž podpořit komunistickou ideologii a dokládat její opodstatnění a správnost, či naopak ospravedlňovat a zahlazovat skutečné příčiny ekonomických, společenských i systémových neúspěchů komunistické politiky a vydávat je za dílo třídních rozvracečů a nepřátel. V neposlední řadě sloužily k vytváření atmosféry permanentního strachu z trestu, podezřívání a obav z udání a tzv. agentománie,⁴ čímž se tehdejší režim snažil vymýtit jakékoliv projevy svobodného kritického myšlení.

Slova Heliodora Píky⁵ v dopise na rozloučenou poslední noc před popravou výstižně vykrešlují tehdejší temnou společenskou situaci a destrukci práva:

„Není ve mně zloby, nenávisti ani pomstychtivosti, snad toho chtějí moji protivníci využít k dosažení jednoty – studí mne však hořká lítost nad tím, že zmizela spravedlnost – snad jen dočasně – a šíří se nenávist, mstivost, zmizel smysl pro snášlivost, pro svobodu myšlení a projevu. Jak lehce se pravda překroutila v pravý opak a není dovoleno dáti jediného

¹ Kaplan, Karel: StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 16.

² Pernes, Jiří, a Foitzik, Jan, ed. Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14. - 16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005, s. 109.

³ Československo nebylo v tomto ohledu výjimkou a obdobné procesy probíhaly po vzoru a pod dohledem Sovětského svazu rovněž v Maďarsku, Polsku, Bulharsku, Albánii nebo Jugoslávii, tedy v zemích budoucího tzv. východního bloku, kde došlo k převzetí moci komunisty.

⁴ Kaplan, Karel.: StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 18.

⁵ Generál Heliodor Prokop Píka (3. července 1897 Štítina – 21. června 1949 Plzeň), československý voják a legionář, významný představitel zahraničního československého protinacistického odboje a po únorovém převratu obět komunistického režimu.

svědectví a důkazu k obhájení pravdy. Je mi líto, že strach ovládl většinu lidí a že se neodvažují říci pravdu, nebo aspoň neříci vyloženou lež buď z donucení, nebo z konjunkturalismu. Kam že zmizela poctivost a odvaha? Kam zmizelo naše ‚credo‘ – zděděné od mistra Jana Husa a T. G. Masaryka – které jsme tak hrdě sobě i světu připomínali? Pravda! Je to soumrak národního svědomí, nebo už temno svobody lidských práv? Ne, nemohu uvěřit, neboť génius národa je věčný, přetrvá bouři a nedá zahynouti!“⁶

Politické procesy 50. let lze kategorizovat dle různých kritérií. Na základě hlediska, proti komu byly vedeny, zde existovaly procesy proti členům nekomunistických stran, proti představitelům církví, proti mimořádným představitelům kultury a sportu, proti soukromým rolníkům a bohatým sedlákům, tzv. kulakům, proti důstojníkům čs. armády, proti komunistickým funkcionářům či dalším skupinám.⁷

Karel Kaplan v knize „*StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*“ rozděluje politické procesy dle jejich charakteru do čtyř kategorií⁸:

První z nich jsou politické procesy **představující soudní perzekuci politické povahy**. Jednalo se o politické procesy v pravém slova smyslu. Osoby, které se ocitly před soudem, byly žalované a odsouzené za skutečnou politickou činnost, tedy činy skutečné, vykonstruované či vyprovokované, zaměřené proti komunistickému režimu. Právním podkladem těchto soudních procesů byl zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, později po jeho zrušení hlava první zvláštní části zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona.

Druhou kategorií představují **procesy politicky motivované**, jejichž základem byly „trestné činy“ převážně hospodářského rázu, skutečné nebo uměle nastražené činy a přestupky. Oběťmi těchto procesů byli odpůrci režimu či třídní nepřátelé, kteří byli vydáváni za „viníky“ ekonomických neúspěchů a obtíží tehdejší hospodářské politiky, neboť „škodili“ režimu.⁹ Typickým příkladem bylo vyvíjení tlaku na bohaté sedláky v období kolektivizace. Ti, kteří odmítli vstoupit do zemědělských družstev, byli obviněni ze sabotáže, odsouzeni, uvězněni a majetek jim byl zkonfiskován.

⁶ http://www.totalita.cz/proc/proc_pikah_01.php

⁷ Kalous, Jan. Politické procesy Československu po únoru 1948 – jejich příprava a charakter. In Muzeum paměti XX. Století, 26.2.2020. <https://www.muzeum20stoleti.cz/politicke-procesy-v-ceskoslovensku-po-unoru-1948-jejich-priprava-a-charakter/>

⁸ Kaplan, Karel. *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: ÚDVK PČR, 2002, s. 20-21.

⁹ § 36 - § 38 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky; § 85, § 135, § 136 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona.

Třetí kategorii tvořily **soudy a rozsudky za politické verbální činy, tzv. „pobuřovačky“**.

Probíhaly na nižších stupních prokuratur a soudů a žaloby se většinou týkaly „protistátních výroků“, urážky představitelů státu a spojenců, rozšiřování nepravdivých a poplašných zpráv či pobuřování“. ¹⁰

Jako čtvrtou kategorii uvádí Karel Kaplan zvláštní druh řízení, kdy bez řádného soudu rozhodovaly speciální příkazovací komise složené z funkcionářů Národních výborů, členů KSČ a KSS o umístění osob do táborů nucené práce (TNP) na dobu 3 měsíců až 2 let. K tomu, aby byla osoba odeslána do TNP, nemusela spáchat žádný trestný čin. Dle zákona 247/48 Sb. o táborech nucené práce¹¹, schváleného 25. října 1948, se jednalo o preventivní opatření zabraňující trestným činům. Smyslem tohoto řízení a TNP byla izolace nepřátel tehdejšího zřízení a získání levných pracovních sil pro oblasti s nedostatkem pracovních sil (doly, hutě, železárny, stavební závody, státní statky apod.).¹²

Zvláštní postavení mezi politickými procesy měly tzv. **monstrprocesy**¹³, velké divadelní procesy, které byly zinscenovány za podpory sovětských poradců. Poukazovaly na nebezpečnou a rozsáhlou nepřátelskou protistátní činnost typu špionáže, vlastizrady, sabotáží či spolupráce se západními zpravodajskými službami, která ohrožovala stát a pracující lid. Úkolem těchto velkých veřejných procesů bylo zastrašit odpůrce režimu a ovlivnit společenskou atmosféru v zemi. Nejznámějšími příklady byl proces se skupinou Milady Horákové, obviněnou ze záškodnického spiknutí proti republice, nebo o něco později proces se Rudolfem Slánským, původně generálním tajemníkem ÚV KSČ, který měl demonstrovat hledání nepřítele ve vlastních řadách, v souvislosti s nímž byla stíhána a odsouzena řada lidí z řad komunistů.

Po tzv. zakladatelském období v letech 1948-1955, které se vyznačovalo nejtvrďšími represemi, došlo v druhé polovině 50. let k určitému lehkému uvolnění a mírné liberalizaci. Byl to mimo jiné důsledek mezinárodní situace, tedy zmírnění studené války a oslabení napětí v mezinárodních vztazích, a dále vystoupení Nikity Sergejeviče Chruščova s kritickým

¹⁰ Kaplan, Karel. StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka. Praha: ÚDVK PČR, 2002, s. 20.

¹¹ O příkazání do TNP většinou rozhodovaly tříčlenné komise, jejich členy a náhradníky jmenoval Krajský národní výbor. Po zrušení zákona 247/48 Sb. byla existence TNP upravena zákonem č. 88/50 Sb. (Trestní zákon správní) a zákon č. 86/50 Sb. Vydáním těchto zákonů došlo k rozdělení působnosti v zařazování osob do TNP mezi místní národní výbor a ministerstvo vnitra. Ve smyslu zákona 88/50 Sb. byly zřizovány trestní komise při ONV a trestní odvolací komise při KNV.

¹² https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1bor_nucen%C3%A9_pr%C3%A1ce

¹³ Pernes, Jiří, a Foitzik, Jan, ed. Politické procesy v Československu po roce 1945 a "případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005. Str. 109.

projevem o kultu osobnosti Stalina na XX. sjezdu KSSS v roce 1956. Roku 1955 byla na návrh tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného ustavena komise pod vedením tehdejšího ministra vnitra a náměstka předsedy vlády Rudolfa Baráka, která měla za úkol prověřovat politické procesy uplynulých let a odhalovat případné nezákonnosti vyšetřovacích metod. Komise se však zabývala jednak jen procesy s vysokými komunistickými funkcionáři a dále se omezila jen na řešení výšky trestů, nikoliv na otázku viny, takže šlo jen o revizi procesů, a ne o rehabilitaci odsouzených. Výsledkem komise bylo zmírnění poměrně malého množství trestů udělených v politických procesech 50. let, díky čemuž byly některé uvězněné osoby propuštěny.¹⁴ V jiných případech byl politickým vězňům odpuštěn zbytek trestu na základě amnestie prezidenta republiky v roce 1957.

Celkově lze říci, že se politické procesy 50. let dotkly všech vrstev obyvatelstva a měly zcela devastující dopad na celou společnost. Všeobecně známé procesy s vysokými komunistickými funkcionáři byly jen špička ledovce. Naprostou většinu obětí představovali lidé, kteří mezi komunisty nikdy nepatřili, proti režimu se jen kriticky vymezovali nebo byli považováni za potenciální nepřátele. Počet osob odsouzených po únoru 1948 v Československu za politické delikty dle zákona č. 50/1923 Sb. činil 5187 osob, dle zákona č. 231/1948 Sb. se jednalo o téměř 27 000 osob a dle zákona č. 86/1950 Sb. bylo odsouzeno 106 049 osob.¹⁵ Přesný počet obětí nelze přesně specifikovat, jelikož kromě soudních procesů s obviněnými z politických trestných činů sem patří také politicky motivované procesy a trestní řízení vedená příkazovacími komisemi, jež mohly stíhat a posílat obžalované do táborů nucené práce bez soudního líčení. Mezi oběti procesů musíme nezbytně počítat i rodiny odsouzených, neboť rodinní příslušníci byli rovněž cíleně perzekuováni a společensky či profesně likvidováni a následky procesů nesly často i další dvě generace.

3. Právní prostředí a trestněprávní úprava

Po převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948 bylo nezbytné provést příslušné právní úpravy, umožňující změny v justici, jež by vyhovovaly nové socialistické ideologii a diktatuře proletariátu. Z hlediska „výroby“ politických procesů hrál stěžejní roli zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky¹⁶, který byl přijat v rámci tzv. právnícké dvouletky a nahradil prvorepublikový zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Zákon nabyl účinnosti 24. října 1948 a platil necelé dva roky, tedy do 31. července 1950.

¹⁴ Kaplan, Karel. Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968-1990. Praha: Karolinum, 2008, s. 40.

¹⁵ Kaplan, Karel – Paleček, Pavel. Komunistický režim a politické procesy v Československu. 2. vyd. Praha: Barrister & Principál, 2008, s. 39.

¹⁶ zákon č. 232/1948 Sb., na ochranu republiky. Dostupné z: https://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf

Po formální stránce byl tento zákon sice podobný prvorepublikovému zákonu, skládal se z pěti hlav, nejzávažnější trestné činy uváděl v hlavě první, a trestněprávní delikty rozděloval na přestupky, přečiny a zločiny. Rozdíl mezi zákony však spočíval jednak v obsahu a především pak v jejich aplikaci. Nejednoznačně formulované skutkové podstaty trestných činů v zákonu č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky byly soudy zneužívány k volnému manipulativnímu výkladu, což vedlo k odsouzení a krutému potrestání nevinných obětí. Zákon z roku 1948 také vytvořil nové skutkové podstaty zločinů a přečinů a novou kategorizaci soudně trestných deliktů. Obsahoval trestné činy, které byly v dosavadním československém právu neznámé¹⁷, a především pak klasifikoval některé činy jako závažné delikty, ačkoliv by taková jednání byla v demokratické společnosti považována za pouhé přestupky¹⁸, či byla zcela legální.

Oproti zákonu na ochranu republiky z roku 1923¹⁹ ukládal zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky mnohem přísnější tresty a využíval rovněž absolutního trestu, tedy trestu smrti. Trest smrti hrozil za šest trestných činů, a to za velezradu, vyzvědačství, válečné škůdnictví, válečnou zradu, útoky na život ústavních činitelů a tělesné poškození ústavních činitelů. K nejčastěji uplatňovaným paragrafům patřil § 1 velezrada, § 40 neoprávněné opuštění republiky, § 3 pobuřování proti republice a § 32 šíření poplašné zprávy.²⁰ Důvodem, proč bylo na počátku 50. let mnoho československých občanů odsouzeno za velezradu, bylo používání tzv. notoriety,²¹ jež spočívalo v tom, že se rozsudek neopíral o zjištěné a prokázané činy obžalovaného, nýbrž jen o obecně známé skutečnosti, které nebylo nutné před soudem dokazovat. Podle tohoto principu bylo jednání občanů, kteří emigrovali do zahraničí a později se vrátili, či se o emigraci do ciziny jen pokusili, ihned kvalifikováno jako úmyslné poškozování republiky.

¹⁷ Např. § 38 ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti se v zákonu z roku 1923 vůbec nevyskytoval.

¹⁸ Např. nelegální překročení státní hranice bylo dle prvorepublikového práva považováno za přestupek, po únoru 1948, s masivním nárůstem emigrací do zahraničí, byl útěk do ciziny považován za závažný trestný čin, trestaný dlouholetým trestem odnětí svobody a v některých případech i trestem smrti. Blažek, Petr: Otázky a odpovědi. Moderní československé dějiny / únor 1948 a 50. léta. 2012. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/lekce/ztrata_pameti_-_zalar_je_cest_ne_ponizeni/aktivita_ztrata-pameti-zalar-je-cest-ne-ponizeni_05_otazky-a-odpovedi.pdf

¹⁹ Zákon na ochranu republiky z roku 1923 trestal nejtěžší zločiny jako např. úklady o republiku „těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem na doživotí“, a trest smrti neobsahoval.

²⁰ Gebauer, František a kol. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 118.

²¹ Gebauer, František a kol. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 95.

Na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky bylo odsouzeno téměř 27 000 osob²² a trest smrti byl vykonán ve 234 případech.²³ Zneužití justice a zákonů v 50. letech nejlépe dokládá srovnání počtu poprav vykonaných za první republiky se situací po roce 1948. Zatímco v letech 1918 až 1938, během funkčního období prezidentů T. G. Masaryka a Edvarda Beneše, bylo k trestu smrti odsouzeno 433 lidí, ale poprav bylo vykonáno pouze 21, neboť 95 % odsouzených byl trest zmírněn nebo prominut, za pouhých 5 let (1948-1953) vlády Klementa Gottwalda byl trest smrti uložen a vykonán ve 237 případech, z toho 189 osob bylo popraveno za politické činy.²⁴

Právním podkladem pro politickou perzekuci a soudní postihy politické povahy v první polovině 50. let se stal trestní zákon č. 86/1950 Sb., jenž byl koncipován v zájmu prosazování socialistického režimu a zneškodnění jeho odpůrců a nepřátel a jehož účelem měla být ochrana lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby, zájmů pracujícího lidu a jednotlivců, a dále výchova k dodržování pravidel socialistického soužití.²⁵ Tento zákon byl přijat Národním shromážděním 12. července 1950 a nabyl účinnosti 1. srpna 1950. Nový zákon zrušil platnost zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, jehož veškerá ustanovení převzal a navíc rozšířil skutkové podstaty trestných činů a zpřísnil dosavadní tresty.

Oproti zákonu z roku 1948 ještě častěji využíval trestu smrti, který mohl být uložen ve 25 případech. Za nejzávažnější byly považovány trestné činy proti republice, jež byly trestány nejprísněji, tedy trestem smrti či doživotním odnětím svobody, v určitých případech (velezrady, válečného škůdnictví, válečné zrady, pokud se jí dopustila vojenská osoba, vraždy na ústavním činiteli a ublížení na zdraví ústavního činitele s následkem smrti) byl trest smrti jediným možným trestem.

Trest smrti však hrozil rovněž za hospodářské delikty, konkrétně za maření zásobování. Trestné činy proti hospodářské soustavě a trestné činy proti jednotnému hospodářskému plánu často zároveň naplňovaly skutkovou podstatu trestného činu záškodnictví nebo sabotáže (maření provádění nebo plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství ve zvláště

²² Gebauer, František a kol. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobě dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobě dějiny AV ČR, 1993, s. 115- 118; údaje jsou uvedené k 1.říjnu 1992.

²³ Čekanová, Markéta. S cejchem zákona 231. Vyd. 1. Plzeň: Miloslav Krist, 2008. s. 3

²⁴ Šimánková, Alena, Vorel, Jaroslav a kol. Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, s. 15.

²⁵ trestní zákon č. 86/1950 Sb. dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-86#hlava1>

důležitém úseku), za něž mohl být rovněž uložen trest smrti. Tyto trestné činy byly hojně využívány k vyvíjení nátlaku na soukromě hospodařící zemědělce, aby vstoupili do zemědělských družstev. Byly jim stanoveny nereálné dodávky zemědělských produktů, jejichž nesplnění bylo kvalifikováno jako protiprávní. Paragrafy 135 a 136 trestného činu ohrožení jednotného hospodářského plánu patřily k nejčastěji aplikovaným paragrafům zákona č. 86/1950 a dle statistických údajů o počtu osob odsouzených podle tohoto zákona a rehabilitovaných podle zákona o soudní rehabilitaci činil podíl odsouzených dle těchto paragrafů z celkového počtu odsouzených osob 56 %.²⁶

Zákon č. 86/1950 Sb. byl pozměněn a doplněn zákonem č. 63/1956 Sb. Novela zákona odrážela změnu hospodářské a politické situace v Československu a krizi komunistického režimu na počátku 50. let. Úpravy některých ustanovení zákona přispěly k určitému uvolnění politické perzekuce a přinesly hlavně zmírnění trestů. Trest na doživotí byl zrušen a nahrazen odnětím svobody na 25 let. U trestných činů, kde byl trest smrti jediným možným trestem, byla sankce rozšířena o alternativu trestu odnětí svobody na 25 let. Byla zrušena ustanovení, která vylučovala podmíněný trest, či snížení trestu. Novela rovněž upouštěla od vedlejších trestů v podobě uložení peněžitého trestu, trestu propadnutí jmění či trestu ztráty občanství. Trestní zákon č. 86/1950 Sb. platil do 31. 12. 1960.²⁷

4. Případ manželů Doleželových

Vedle obětí známých monstrprocesů či jiných velkých politických procesů s odpůrci nebo skupinami aktivních bojovníků proti komunistickému režimu byly v 50. letech stíhány a odsouzeny v politicky motivovaných procesech desetitisíce občanů, kteří spadali do kategorie „běžní lidé“. Stejně jako ostatní oběti komunistických procesů se také oni ničím neprovinili, navíc proti novému režimu po roce 1948 nijak aktivně nevystupovali, ani s ním nijak otevřeně nebojovali, a jejich jedinou touhou bylo žít klidným a spokojeným rodinným a pracovním životem. Přesto byli tito lidé obviněni a odsouzeni za často vykonstruované a z dnešního pohledu absurdní trestné činy, což posloužilo tehdejšímu režimu k vytváření atmosféry strachu ve společnosti, štvání obyvatel proti sobě, likvidaci osob neslučitelných s novodobou komunistickou érou či k nalezení „viníků“ neúspěchů a nefunkčnosti socialistického hospodářství.

²⁶ Gebauer, František a kol. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobě dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobě dějiny AV ČR, 1993, s. 173.

²⁷ Gebauer, František a kol.. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobě dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobě dějiny AV ČR, 1993, s. 125.

Do výše zmíněné kategorie patřili rovněž moji praprarodiče, manželé Drahomíra a Miroslav Doleželovi, jejichž příběh jsem se následně pokusil zrekonstruovat. Využil jsem k tomu dokumentů dochovaných v rodinném archivu Doleželových, soudních spisů uložených u Okresního soudu v Litoměřicích a dále orální historie, tedy vzpomínek synů odsouzených. Rozhovor mi poskytli Miroslav Doležel a Pavel Doležel. Nejstarší z bratrů Jiří Doležel bohužel rozhovor odmítl, jelikož je pro něho i po téměř 70 letech nepříjemné vzpomínat na tuto bolestnou část jeho dětství, a zároveň vyjádřil obavy ze sdělování důvěrných rodinných informací a jejich uveřejnění.

4.1 Alois Doležel

Pro nalezení skutečných důvodů a příčin obvinění a odsouzení Aloise Doležela v 50. letech je nezbytné pohlédnout na to, co odsouzení předcházelo, konkrétně na jeho pracovní kariéru do roku 1948. Při rekonstrukci pradědovy profesní minulosti jsem se opíral především o fragment životopisu (příloha A), další dokumenty dochované v soukromém archivu mého prastrýce Pavla Doležela a o vzpomínky mého dědečka Miroslava Doležela.

Alois Doležel se narodil 4. dubna 1917 v Količíně u Holešova. Podobně jako mnoho mladých mužů jeho generace žijících ve zlínské oblasti využil možnosti kvalitního vzdělání, poskytované Tomášem Baťou ve Zlíně. Od 1. srpna 1931 do 20. června 1932 absolvoval Baťovu školu práce²⁸. V roce 1932 vstoupil do učení u Josefa Stráhalý v Kroměříži a vyučil se obchodníkem se železářským a smíšeným zbožím a prodejcem lihovin, učení ukončil v roce 1935.(příloha B) Od vyučení do 1. dubna 1936 pracoval u firmy Stráhalý jako příručí.

Firma Baťa coby zaměstnavatel jej pravděpodobně nadále lákala, jelikož se do ní opět vrátil a od 1. června do 16. června 1936 absolvoval zkušební dobu v prodejně Baťa v Holešově. Lze usuzovat, že si ve zkušební době vedl dobře, jelikož již 16. června 1936 nastoupil do jedné z nejprestižnějších Baťových provozoven té doby, Domu služby²⁹ v Praze na Václavském

²⁸ Baťova škola práce byla založena Tomášem Baťou ve Zlíně v roce 1925 a měla za cíl vychovávat dělníky pro Baťovy závody. Nejprve se ve škole vzdělávali pouze chlapci a od roku 1929 také dívky. Počet uchazečů brzy výrazně přerostl kapacitu, v roce 1929 se hlásilo 1 400 uchazečů, roku 1937 už 21 tisíc. Výuka se konala vždy až po práci v továrně a většina předmětů byla volitelných. Povinnými předměty byly jen účetnictví, obchodní korespondence, kreslení a cizí jazyky. Baťovu školu nakonec úspěšně absolvovalo přes 10 tisíc studentů. Škola byla zrušena po převzetí moci komunisty v roce 1948. Redakce Euro.cz, Baťova škola práce: svět patří odolným!, ze dne 18. 3. 2011, uvedeno v <https://www.euro.cz/clanky/batova-skola-prace-svet-patri-odolnym-901631/>

²⁹ Za první republiky byly nově postavené prodejny firmy Baťa a výjimečně i starší domy označovány jako obchodní domy či jako Domy služby. Označení Dům služby vycházelo ze skutečnosti, že zde byla zákazníkovi nabídnuta celá škála služeb, které se týkaly nohou, od pedikúry přes prodej bot až po správárnu obuvi a punčoch. V roce 1935 byl dokonce Dům služby uznán jako chráněný název, který zavedla firma Baťa, a ostatní obchodníci toto označení nesměli používat. SOKA Zlín, Baťa II/8 – výstřižková služba, inv. č. 102, ev.č. 102, Moravsko-slezský deník 18.1.1935.

náměstí. Zde začínal nejprve jako prodavač, ale díky pracovitosti, spolehlivosti, obchodnímu talentu a komunikativnosti se brzy vypracoval na zástupce vedoucího.³⁰ Jeho slibně se rozvíjející kariéru v pražském Domě služby překazila blížící se II. světová válka. V důsledku mobilizace v roce 1938 se Alois Doležel musel vrátit zpět na Moravu, kde pracoval v zemědělství. Od 1. do 22. března 1939 absolvoval prezenční vojenskou službu.

Po německé okupaci Československa nastoupil 3. dubna 1939 jako prodavač v Baťově prodejně Na Náměstí práce ve Zlíně. V rámci dalšího vzdělávání absolvoval v Baťově škole prodavačů od 15. ledna do 23. března 1940 10 týdenní kurs angličtiny³¹. (příloha E) Poté byl do 15. prosince 1941 zaměstnán v prodejně Baťa na Náměstí práce ve Zlíně jako etážista³² a zástupce vedoucího prodejny. Od 16. prosince 1941 do 1. září 1946 byl vedoucím prodejny Baťa v Hulíně, dále převzal vedení prodejny ve Zlíně – Díly, následně se stal vedoucím prodejny Baťa – Zdounky, kde pracoval do 27. února 1948. Poté, co přešel národní podnik Baťa³³ do rukou komunistů, své zaměstnání opustil a od 1. dubna 1948 do 1. dubna 1949 byl samostatným obchodníkem. Vzhledem k nastolení nového společenského režimu, musel svou samostatnou obchodní činnost ukončit a od 1. dubna 1949 pracoval jako vedoucí prodejny národního podniku Zdar³⁴.

V roce 1950 se Alois Doležel přestěhoval v rámci migrační vlny a osidlování pohraničí po 2. světové válce³⁵ s rodinou z rodné Moravy do severních Čech, do Terezína, a pracoval zde jako vedoucí prodejny Jednota v Litoměřicích. V roce 1956 byl zatčen a poté odsouzen za

³⁰ Na starosti měl i Baťovy VIP zákaznice, kterými byly např. prvorepublikové hvězdy stříbrného plátna Lída Baarová nebo Zdena Sulanová. (příloha C a D).

³¹ Baťa kladl důraz na jazykovou vybavenost zaměstnanců. V Baťově škole práce musel každý dokonale ovládat němčinu a rovněž anglicky hovořit na velmi dobré úrovni. Redakce Euro.cz, Baťova škola práce: svět patří odolným!, ze dne 18.3.2011, dostupné z: <https://www.euro.cz/clanky/batova-skola-prace-svet-patri-odolnym-901631/>

³² Obor etážista zmiňuje ve své bakalářské práci Končítíková jako studijní obor nabízený na Baťově Exportní škole. Tento obor byl určen pracovníkům z prodejen firmy Baťa, prodejního oddělení a oddělení propagace. Končítíková, Gabriela. Podnikové vzdělávání ve firmě Baťa a.s. do roku 1945 a využití těchto principů v současnosti. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015.

³³ Společnost Baťa a.s. ve Zlíně byla znárodněna zestátněním 27. října 1945, na základě § 12 dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. byl k 1. lednu 1946 zřízen Baťa, národní podnik a od 1. ledna 1949 změnil podnik název na Svět, národní podnik, dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ba%C5%A5a>

³⁴ Do Zdaru, národního podniku byly na základě vyhlášky ministra vnitřního obchodu 908/1949 Ú.II ze dne 3. června 1949 začleněny znárodněné a konfiskované podniky. Po roce 1949–1950 se socialistický maloobchod skládal ze znárodněného maloobchodu a prodejen spotřebních družstev, přičemž znárodněné maloobchodní podniky byly rozděleny do několika skupin. Jednou skupinou socialistického maloobchodu byly ve velkých městech prodejny n. p. Obchodních domů, ve kterých se prodávaly všechny druhy spotřebního zboží. K Obchodním domům patřila prodejní síť hraček a galanterie, kterou spotřebitelé tehdy znali i v menších městech pod názvem Zdar. Dostupné z: https://czwiki.cz/Lexikon/N%C3%A1rodn%C3%AD_podnik

³⁵ V letech 1945–1952 probíhala největší vnitrozemská migrace obyvatelstva v českých zemích, jejímž cílem bylo osidlování pohraničí v souvislosti s odsunem obyvatel německé národnosti z Československa po 2. Světové válce. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Os%C3%ADlov%C3%A1n%C3%AD_pohrani%C4%8D%C3%AD

trestné činy proti jednotnému hospodářskému plánu k odnětí svobody na 5 let, který mu byl na základě amnestie prezidenta zkrácen na 3 roky. Trest odnětí svobody vykonával v nápravně pracovním táboře v Příbrami, kde vězni těžili uran.

Po návratu z vězení se pochopitelně nesměl vrátit na pozici prodejce, a proto nastoupil jako dělník ve výrobě kordů (vlákna do pneumatik) v národním podniku SETUZA Lovosice. Navzdory všem předchozím úskalím se opět dokázal pracovní přeorientovat a prosadit. V SETUZE přešel z výroby kordů do oblasti stravování a stal se zde vedoucím bufetu a podnikové kuchyně. Následně pracoval jako vedoucí výroby lahůdek a studené kuchyně v Litoměřicích.

Bližší okolnosti obvinění a odsouzení Aloise Doležela se mi bohužel nepodařilo zjistit. Jak dokládá spis zn. 3 Ntr 162/90 uložený v archivu Okresního soudu v Litoměřicích (příloha M), proběhla v souvislosti s jeho odsouzením v 50. letech soudní rehabilitace dle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ale jeho spis z 50. let se mi v průběhu psaní této práce nepodařilo v archivu žádné z příslušných institucí (Okresní soud v Litoměřicích, Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, Hornické muzeum Příbram) nalézt. I bez znalosti konkrétních údajů a informací je však možné z výše uvedeného životopisu Aloise Doležela příčiny jeho odsouzení v 50. letech odvodit. Alois Doležel byl příkladným absolventem baťovské školy a ztělesněním zdatného prvorepublikového obchodníka, jenž se řídil baťovským heslem „být dobrý nestačí“. Z jeho profesní minulosti jasně vyplývá, že byl velmi pracovitým, ctižádostivým a flexibilním jedincem, který byl v zájmu pracovního úspěchu ochoten se neustále vzdělávat, byl samostatný, otevřený všemu novému a měl rovněž řídicí schopnosti. Všechny tyto vesměs pozitivní vlastnosti a dovednosti, a především pak spojení s Baťou, však byly na začátku 50. let vnímány zcela opačně, tedy byly naopak nežádoucí. Je pravděpodobné, že Alois Doležel jako vedoucí prodejny Jednoty nevyhovoval konceptu socialistického pracovníka v obchodu, anebo svou šikovností a zdatností vyvolával závist a někomu osobně vadil, a proto musel být odstraněn. Snadno zneužitelný právní systém 50. let se pak i v tomto případě stal příslušným nástrojem k likvidaci nepohodlného člověka. Alois Doležel byl obžalován a odsouzen za smyšlený hospodářský delikt, což ho stálo několik let života, poškodilo jeho zdraví a mělo fatální důsledky pro celou jeho rodinu.

4.2 Drahomíra Doleželová

Při zjišťování okolností zatčení, odsouzení a uvěznění Drahomíry Doleželové v letech 1956/1957 jsem vycházel ze vzpomínek jejích synů Miroslava a Pavla a především pak

z vyšetřovací a trestního spisu č. j. 1T16/57 uloženého v archivu Okresního soudu v Litoměřicích. (příloha F)

Drahomíra Doleželová se narodila 22. srpna 1921 v Kostelci u Holešova. Vyučila se jako obchodní příručí u firmy Baťa ve Zlíně. V roce 1941 se provdala za Aloise Doležela. S manželem ji nespojoval jenom rodný kraj, ale především společnost Baťa, jejíž školou oba prošli a s jejíž filozofií se oba celoživotně ztotožňovali. Rodina nejprve žila ve Zlíně, kde se jim v roce 1943 narodil syn Jiří a v roce 1946 syn Miroslav. Po přestěhování do Terezína se v roce 1952 narodil syn Pavel. V první polovině 50. let pracovala jako prodavačka v n. p. Bazar v Terezíně, a od března 1957 byla vedoucí prodejny Ústeckého obchodu obuví a koženou galanterií v Terezíně.

Život v polovině 50. let nebyl pro Drahomíru Doleželovou nijak jednoduchý. Špatně snášela tíživou a temnou společenskou atmosféru plnou strachu a nejistoty a ekonomických obtíží, trpěla neurózou a nespavostí, s níž se léčila na psychiatrickém oddělení Krajského ústavu národního zdraví v Ústí nad Labem³⁶, její manžel byl vyšetřován kvůli uměle vykonstruovanému hospodářskému deliktu v zaměstnání a následně byl vzat do vazby, rodina musela prodat automobil, aby zlepšila svou finanční situaci. Vše vyvrcholilo v roce 1956 po lidovém povstání v Maďarsku proti komunistické stalinistické diktatuře a sovětské okupaci³⁷, kdy Drahomíra Doleželová na veřejnosti kritizovala konání Sovětské armády v Budapešti a vyjádřila obavy z možnosti další války a nespokojenost s poměry v Československu.

Rozčilená a vyděšená zákaznice, která prožívá nelehkou životní fázi, jelikož má manžela ve vazbě, stará se sama o 3 malé děti a potýká se s finančními problémy, se svěřuje vedoucí čistírny se svými obavami z případné války, které vyvolaly zprávy z médií. Tak by se dala stručně popsat výchozí situace, která spustila sled dramatických událostí. Z dnešního pohledu zcela banální rozhovor mezi dvěma ženami na aktuální společensko-politické téma, v 50. letech se však jednalo o nanejvýš nebezpečnou záležitost. Tehdy i zdánlivě nevinný výrok mohl mít velmi závažné důsledky, neboť všeobecná atmosféra strachu byla živnou půdou pro

³⁶ Potvrzení o léčení a lékařská zpráva jsou součástí spisu č. j. 1T16/57 u Okresního soudu Litoměřice.

³⁷ „V souvislosti s maďarskou revoltou 1956 stíhaly prokuratury 1163 osob, z toho bylo 1051 verbálních deliktů, tj. souhlas s maďarským bojem. Z postižených bylo 563 dělníků (53,5 %), 170 malých a středních rolníků (16,2 %). Ze 155 případů skončených do konce listopadu 1956 obdrželo 12 obžalovaných trest vyšší než rok, do 1 roku 21, do 6 měsíců 94.“ Gebauer, František a kol. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobě dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobě dějiny AV ČR, 1993, s. 12.

udavačství, a především jakýkoliv kritický postoj vůči tehdejším politickým poměrům byl ihned interpretován jako závažný a nebezpečný delikt.³⁸

Událost z čistírny nezůstala pro Drahomíru Doleželovou bez následků. Na základě udání svědků jejího výroku na MNV byla 12. 12. 1956 vzata do vazby, kde strávila 3 dny a byla vyšetřována státní bezpečností. Tehdy desetiletý syn Miroslav Doležel vzpomíná na zatčení své matky: „*Přišli k nám domů v takových kožených kabátech jako gestapáci a mámu odvedli. Zůstali jsme doma sami, nikdo se o nás nestaral. Mně bylo deset, Jirkovi třináct a Pavlovi čtyři roky.*“ Z dnešního pohledu je neuvěřitelné, že byly nezletilé děti ponechány samotné a bez jakéhokoliv dohledu, pomoci a péče ze strany státních institucí. V 50. letech však byl tento postup zcela běžný, a naopak to byla další z forem perzekuce a potrestání politicky nepohodlných osob, kdy trpět měli rovněž jejich blízcí.

Po provedeném šetření a výsleších svědků byla Drahomíra Doleželová již 14. 1. 1957 okresním prokurátorem v Litoměřicích obžalována z trestného činu hanobení spojeneckého státu podle § 125 písm. a trestního zákoníku a šíření poplašné zprávy podle § 127 trestního zákoníku. V obžalobě okresního prokurátora je celá událost popsána následovně:

„Šetřením provedeným orgány ministerstva vnitra bylo zjištěno, že obviněná Drahomíra Doležalová dne 5. 11. 1956 kolem 11.00 hod. přišla do sběrný čistírny v Terezíně, kde je zaměstnána jako vedoucí Marie Čerňáková a které sdělila, že poslouchala zprávy o tom, že Rusové obklíčili Budapešť a střílejí do bezbranného lidu, že tam vraždí ženy a děti. Dále tvrdila, že ve zprávách československého rozhlasu lžou, že má zkušenosti o sovětských lidech z minulé války, že to takhle dále nemůže jít, že musí dojít k válce a že k válce také dojde.

Dále si Čerňákové stěžovala, že se jí špatně žije, že museli prodat auto, polovinu získaných peněz že projedli a nyní že prý vyzvedne ze spořitelny další peníze, za které nakoupí zásoby, protože stejně bude válka.

Uvedené výroky pronesla před dvěma osobami, a to Čerňákovou a osmiletým Antonínem Doubravou, který ihned, jak přišel domů, sdělil celou věc své matce Galině Doubravové, kterou tyto zprávy tak rozrušily, že se šla ihned zeptat svědkyně Čerňákové, co se v obchodě stalo. Obviněná Doležalová, když pronášela uvedené výroky, tloukla pěstí do pultu.“(Příloha G)

³⁸ Okresní prokurátor v Litoměřicích zdůvodnil svou obžalobu Drahomíry Doleželové ze 14. 1. 1957 mimo jiné tím, „že v případě, kde (Drahomíra Doleželová) prohlašovala, že musí dojít k válce a že k ní dojde, že si musí nakoupit do zásoby zboží, je nutné přihlídnout k značné společenské nebezpečnosti jednání obviněné, protože se těchto výroků dopustila v souvislosti s maďarskými událostmi, kdy byla mimořádná mezinárodní situace, takže uvedené výroky mohly vést k vážnému nebezpečí znepokojení obyvatelstva.“ (příloha G)

Lze říct, že Drahomíra Doleželová měla velkou smůlu, že její rozhovor s Černákovou vyslechl osmiletý školák Antonín Doubrava. Bez jeho přičinění by vedoucí čistírny Černáková pravděpodobně žádné udání neučinila a celá událost by upadla v zapomnění a zůstala bez následků. Malý Doubrava však bohužel přišel domů a o všem informoval svou matku Galinu Doubravovou. Galina Doubravová byla původem ze Sovětského svazu, ze Sevastopole, pracovala jako kuchařka ve vojenské závodní kuchyni v Terezíně, a navíc byla manželkou příslušníka Československé armády. Je naprosto jasné, že se jí jako rodilé Rusky a manželky vojáka z povolání hanlivá slova Drahomíry Doleželové na adresu Sovětské armády osobně dotkla. To vyplývá i z její výpovědi v protokolu o výsledku svědka z 19. 1. 1957 na okresní prokuratuře v Litoměřicích:

„Ještě jsem na Doležalovou před Černákovou nadávala a stěžovala si, že Rusové vlastně Maďarům pomáhali a že to mají vděk.“ (Příloha H)

Pocit Doubravové, že Drahomíra Doleželová neprokazuje Rusům dostatečnou vděčnost, měl však ještě jeden důvod, který zaznívá ve výpovědi Doubravové. Doubravová totiž Drahomíru Doleželovou znala osobně a v minulosti jí nabídla, že může chodit pro obědy do vojenské závodní kuchyně, v níž pracovala jako kuchařka:

„Ještě k případu uvádím, že s Doležalovou jsem se seznámila v Bazaru, kde Doležalová byla prodavačkou, na to jsem jí řekla, že může chodit do závodní kuchyně, kde jsem zaměstnána, a od té doby Doležalová tam chodila.“ (Příloha H)

Doubravová evidentně považovala výroky Drahomíry Doleželové za nevděk, křivdu a cítila se osobně zneužita: *„Na to jsem Černákové řekla, že mě jediné mrzí, že jsem jí dávala v závodní jídelně, kam docházela, větší porce, Doleželová totiž brávala tři obědy, a proto jsem jí přilepšovala.“* (Příloha H) a rozhodla se Drahomíře Doleželové pomstít.

Výše uvedené důvody a vyřizování osobních účtů pak vedly k tomu, že Doubravová vyhledala Marii Černákovou a iniciovala udání Drahomíry Doleželové. Ve své výpovědi sice Doubravová uvedla, že celou věc chtěl oznámit na MNV její syn a ona jej od toho zrazovala, realita ale byla určitě jiná. Je těžko uvěřitelné, že by osmileté dítě bylo tak politicky uvědomělé, samostatné a rozhodné, že by chtělo danou situaci řešit oznámením na úřadě. Druhou možností je, že udávání spoluobčanů bylo v rodině Doubravových běžnou praxí a malý Antonín jen opakoval to, co říkali a dělali jeho rodiče a v čem vyrůstal.

„Dále chlapec prohlásil, že půjde ke svému kamarádovi Vaškovi Harantovi a že spolu věc oznámí na MNV. Já jsem na to řekla, aby nikam nechodil, že Doleželová to tak nemyslí a že

jen tak křičela. Chtěla jsem chlapce uklidnit, aby o věci nemluvil. Hned na to jsem šla sama do čistírny k Čerňákové a ptala jsem se jí, co vlastně se v krámě událo, že mně o tom vyprávěl syn Toník.“ (Příloha H)

K výpovědi na prokuratuře byl vyzván jako svědek i sám osmiletý Antonín Doubrava, jenž byl coby nezletilý vyslýchán v přítomnosti své matky Galiny Doubravové. Do protokolu uvedl, že už si na událost příliš nepamatuje a ani přesně neví, kdy se událost stala, ví jen, že to bylo před Vánoci. Vzpomíná si hlavně na to, jak byla paní Doleželová rozčilená, bouchala pěstí do pultu a mluvila o tom, že Rusové v Maďarsku vraždí bezbranné lidi. Dále sdělil, že si hrál s dcerou paní Čerňákové Milenou. V závěru ovšem uvedl, že měl v úmyslu událost oznámit na MNV. (Příloha I)

5. 3. 1957 proběhlo hlavní soudní líčení, při němž byla Drahomíra Doleželová lidovým soudem v Litoměřicích³⁹ shledána vinnou ze spáchání trestného činu hanobení spojeneckého státu podle § 125 písm. trestního zákoníku a trestného činu šíření poplašné zprávy podle § 127 trestního zákoníku a odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 4 měsíce. Z odůvodnění rozsudku vyplývá, že Marie Čerňáková se jako hlavní přímá svědkyně při hlavním soudním líčení snažila Drahomíru Doleželovou podpořit a pomoci jí, jelikož si určité uvědomovala, co svým udáním způsobila a do jak tíživé a svízelné situace Doleželovou a její tři děti dostala. *„I když svědkyně Čerňáková při hlavním líčení snažila se zmírniti svoji původní výpověď u orgánů bezpečnosti, kde obžalovanou v plném rozsahu usvědčovala z výroků výše uvedených, i z její výpovědi při hlavním líčení vyplývá, že výroky obžalované měly smysl, jak výše je uvedeno.“*

Soud v odůvodnění trestu konstatoval, *„že jako polehčující okolnost shledal, že obžalovaná vedla před činem řádný život pracujícího člověka a že výroky pronesla ve značném rozčilení, naproti tomu jí přitěžovalo, že dopustila se dvou trestných činů. Vzhledem k značné nebezpečnosti jednání obžalované a k okolnostem za nichž čin byl spáchán je soud toho*

³⁹ Ústavním zákonem č. 64/1952 se zjednodušil soudní systém, neboť existovaly pouze soudy obecné a zvláštní. Zvláštními soudy byly soudy vojenské a rozhodčí. K obecným soudům patřily lidové (dříve okresní) soudy, krajské soudy a Nejvyšší soud v Praze. Senát lidového soudu byl tříčlenný a byl složen z předsedy, jenž byl jediným profesionálním soudcem, a dvou soudců z lidu. Soudci z lidu byli zavedeni tzv. retribučním dekretem po 2. světové válce a nevyžadovalo se od nich právnické vzdělání. Zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví význam a vliv soudců z lidu ještě více stoupl, laičtí soudci měli rovnocenné postavení se soudci z povolání a v senátech soudů tvořili často většinu. Jejich úkolem bylo hájit zájmy lidu a dělnické třídy a být spolehlivými obhájci myšlenky lidové demokratického zřízení. Vorel, Jaroslav, Šimánková, Alena, Československá justice v letech 1948-1953, díl II., s. 23.

názoru, že nejsou dány podmínky k podmíněnému odkladu trestu podle § 24 tr.z., protože obecný zájem nutně vyžaduje výkonu trestu.“

Drahomíra Doleželová se proti rozsudku odvolala ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem a ve svém odvolání se marně snažila prokázat, že své výroky o Sovětské armádě a o událostech v Budapešti pronesla jen před Černákovou, čímž by tyto nebyly proneseny veřejně a nebyla by tak naplněna skutková podstata trestného činu hanobení spojeneckého státu dle § 125 písm. a trestního zákoníku.

Marnost a prakticky nemožnost zmírnění trestu v té době dokládá rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, který odvolání rezolutně zamítl a potvrdil rozsudek lidového soudu v Litoměřicích, přičemž zdůraznil, že první soud právem nepovolil obžalované podmíněný odklad trestu. Trestné jednání obžalované označil za značně společensky nebezpečné, a bez ohledu na to, že se obžalovaná stará o tři děti, prohlásil trest za „přiměřený a spravedlivý.“
„V tomto směru je třeba uvážit, že společenská nebezpečnost činu vyžaduje výkonu trestu, zejména když se vezme na zřetel dobu, kdy k trestnému činu došlo, dále na závažnost pronesených výroků, dále k tomu že výroky se staly v obchodní místnosti, kam, jak obžalovaná tak i svědkyně udávají, přicházeli lidé během rozhovoru, i když obžalovaná přestala v těchto chvílích hovořit. Vzhledem k těmto okolnostem by účelu trestu, tj. nápravy obžalované a výchovného působení na ostatní členy společnosti nebylo dosaženo.“

Po neúspěšném odvolání se Drahomíra Doleželová snažila s ohledem na své děti alespoň oddálit nástup výkonu trestu. Požádala proto o odklad výkonu trestu o tři měsíce, který zdůvodnila jednak nezbytností zajistit zaopatření svých dětí po dobu své nepřítomnosti a dále kvůli své funkci vedoucí prodejny v Terezíně, kterou musela řádně předat, „aby nedošlo k poškození socialistického vlastnictví.“ Je otázkou, který z argumentů uvedených v žádosti měl pro soud větší váhu, její žádosti bylo každopádně vyhověno a lidový soud v Litoměřicích potvrdil možný nástup trestu nejpozději do 4. 7. 1957.

6. 6. 1957 zaslala Drahomíra Doleželová na Ministerstvo spravedlnosti žádost o milost, která však byla zamítnuta. Drahomíra Doleželová poté trest nastoupila 4. 7. 1957 ve věznici č. 1 v Litoměřicích. Dle vzpomínek Miroslava Doležela se o syny po dobu nepřítomnosti matky staraly dvě rodiny, které Drahomíra Doleželová požádala o pomoc. Na rozdíl od zatčení a vzetí do vazby v prosinci 1956 dostala v tomto případě alespoň šanci zorganizovat zaopatření dětí na dobu výkonu trestu. Nejstaršího syna Jiřího a nejmladšího Pavla měli v péči příbuzní

v Lovosicích, prostřední Miroslav zůstal v Terezíně, kde se o něho starali rodinní přátelé. Je opět zcela zřejmé, že stát žádnou podporu ani pomoc dětem nezajistil a žádným způsobem se nesnažil zmírnit trauma dětí z nepřítomnosti obou rodičů, z finanční nouze, či ze stigmatu uvězněných rodičů, tak jak je tomu běžné v dnešní demokratické společnosti.

Po dobu výkonu trestu pracovala na různých pracovištích, především v zemědělství u Československých státních statků a v JZD. Uvěznění muselo být pro Drahomíru Doleželovou velmi složité z mnoha důvodů, jednak se určitě obávala o své tři děti, které byly ponechány bez rodičů, přičemž nejmladšímu bylo 5 let, dále musela snášet špatné podmínky ve vězení, těžkou práci na poli a rovněž nedostatek jídla. Syn Miroslav Doležel vzpomíná, jak se snažil své matce pomoci a spolu s kamarádem se plížil po poli, kde vězeňkyně pracovaly, a tajně nosil matce a ostatním uvězněným ženám jídlo.

V srpnu 1957 požádala Drahomíra Doleželová o přerušení výkonu trestu z vážných rodinných důvodů, jelikož manžel Alois Doležel byl ve vazbě, a proto se nemohl starat o děti. Její žádost doporučil pro dobré chování i náčelník věznice č. 1 v Litoměřicích. Usnesením senátu lidového soudu v Litoměřicích byl výkon trestu přerušen na 15 dnů 31. 8. 1957 nejpozději do 15. 9. 1957. Dne 11. 9. 1957 žádala Drahomíra Doleželová o opětovné přerušení výkonu trestu do 30. 9. 1957. Ve své žádosti uvedla, že *„manžel Alois je stále ve vazbě a přes veškerou snahu nemohla zařídit opatření výchovy a výživy svých nezletilých dětí pro dobu dalšího trestu a vazby mého manžela. Děti by zůstaly zcela osamoceny, neboť nemá žádné příbuzné, kteří by se mohli o děti postarat a nenašla pro děti ani žádné jiné umístění.“* (Příloha K) Dle usnesení soudu však byla žádost zamítnuta s odvoláním na §346 odst. 2 trestního řádu, který umožňoval přerušení trestu maximálně na 15 dní, *„takže nebylo nutné se důvody žádosti zabývat.“*

Drahomíra Doleželová byla propuštěna po odpykání trestu dne 4. 11. 1957. V 70. letech bylo odsouzení na žádost Drahomíry Doleželové zahlazeno okresním soudem v Litoměřicích dle § 363 trestního zákoníku. Zajímavostí je, že v odůvodnění usnesení o zahlazení ze dne 17. 12. 1970 je mimo jiné uvedeno, že Drahomíra Doleželová je *matkou dvou dětí*. (Příloha L) Nejstarší syn Jiří žil v té době již dva roky v emigraci v SRN, a pro tehdejší stát tak přestal existovat.

4.3 Dopad a důsledky odsouzení manželů Doleželových

Politický proces a uvěznění manželů Doleželových mělo zničující důsledky pro ně samotné, ale také pro jejich děti, které se staly živoucími svědky bezpráví a nespravedlnosti a musely se vyrovnat s dočasnou ztrátou rodičů. Jak vyplývá z rozhovoru s Pavlem Doleželem (příloha N), tento traumatický zážitek z dětství, obavy a nedůvěra v dětech politických vězňů z 50. let přetrvávají dodnes: *„Těžko říct, tohle v tobě zůstává furt, celý ten jejich systém. To je vyprání mozku. Dneska, když jedu přes hranice, tak mám divný pocit. To ti zůstane v hlavě pořád, to nevymažeš.“*

Ani po návratu rodičů z vězení nebyla situace pro děti nijak jednoduchá, protože přetrvával permanentní strach z komunistů. Na dotaz, zda rodiče vysvětlili svým synům důvody uvěznění, Pavel Doležel odpověděl: *„Ne to ne, ale chránili nás. Byli jsme v takovém rozpoložení, byl to prostě zásah do rodinného života a bylo to tabu. To jsme nerozebírali, nebyla na to doba. Chodili jsme do školy a rodiče se asi báli, že bychom pak něco někde řekli.“*

Dva ze synů se posléze rozhodli pro emigraci. Jiří emigroval do SRN v roce 1968 a jeho bratr Pavel jej následoval v roce 1981. Jejich emigrace pak ovlivnila mimo jiné život mého otce a jeho sestry, kteří nastupovali na střední školy ještě za komunistického režimu a vzhledem ke stigmau blízkých příbuzných žijících v kapitalistické cizině nesměli na určitých školách studovat. Obecně se dá tedy říct, že politické procesy 50. let měly devastující dopad na tři generace lidí.

Po sametové revoluci byla Drahomíra Doleželová rozhodnutím okresního soudu v Litoměřicích ze dne 18. 2. 1991 plně rehabilitována a její odsouzení bylo přímo ze zákona zrušeno. Alois Doležel se rehabilitace bohužel nedožil. V důsledku ozáření při práci v uranovém dole onemocněl rakovinou, na jejíž následky ve věku 59 let v roce 1976 zemřel.

5. Závěr

50. léta 20. století patří k nejtemnější části naší moderní historie. Politické procesy byly důležitým nástrojem komunistické diktatury, sloužily k jejímu upevnění, k odstranění odpůrců i potenciálních nepřátel režimu, měly rovněž ospravedlňovat a odvádět pozornost od skutečných příčin hospodářských a společenských problémů a neúspěchů komunistické vlády a vydávat je za dílo třídních nepřátel a záškodníků. Zároveň bylo jejich cílem zastrašovat obyvatelstvo, eliminovat svobodné a kritické myšlení, a naopak nutit občany k poslušnosti, vyvolávat všeobecnou hysterii a psychózu strachu, podezřívání a vzájemnou nedůvěru. To vše probíhalo pod taktovkou sovětských poradců a dohledem státní tajné policie, jejímž hlavním úkolem bylo vyšetřování a příprava politických procesů. Uměle vykonstruované činy a nespravedlivé a kruté tresty, včetně absolutního trestu, byly umožněny a legalizovány novým právním prostředím a trestněprávními úpravami. Stěžejním se stal zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, který platil po dobu tzv. právníké dvouletky do roku 1950 a poté byl nahrazen trestním zákonem č. 86/1950 Sb., doplněným zákonem č. 63/1956 Sb.

Politické procesy 50. let jsou veřejností často vnímány především ve spojitosti s tzv. monstrprocesy se známými čelními představiteli tehdejšího politického, společenského či kulturního života. To je poněkud zavádějící, neboť politické procesy zasáhly všechny společenské vrstvy, probíhaly na nejrůznějších úrovních tehdejšího společenského systému a obětí těchto procesů se mohl stát prakticky kdokoli.

Ve své práci jsem se proto zabýval kauzou svých předků, manželů Doleželových z Terezína, kteří jsou konkrétním příkladem desetitisíců nespravedlivě odsouzených, nevinných obětí a demonstrují absurditu a principy tehdejších obvinění. Alois Doležel ani jeho manželka Drahomíra proti komunistickému režimu nijak aktivně nebojovali a nespádali ani do jedné z často uváděných kategorií obviněných (členové nekomunistických stran, představitelé církve, soukromí rolníci a kulaci, komunističtí funkcionáři, legionáři, významní představitelé kultury a sportu atd.), proti nimž byly politické procesy vedeny. Přesto se i tito na první pohled „běžní“ a bezúhonní občané, kteří chtěli ve svém životě především poctivě pracovat a pečovat o své děti a rodinu, dostali do soukolí své doby a v polovině 50. let byli obviněni ze „společensky nebezpečných trestných činů“, za které byli odsouzeni a uvězněni.

Případ Drahomíry Doleželové, k jehož rekonstrukci jsem využil vyšetřovacího a trestního spisu z roku 1956/57 uloženého u Okresního soudu v Litoměřicích a rovněž vzpomínek synů

Miroslava a Pavla, jednak ukazuje absolutní nesvobodu 50. let. Jakýkoliv kritický a nesouhlasný projev, odporující oficiálnímu stanovisku komunistické diktatury, byl tehdy chápán jako závažný delikt a trestán odnětím svobody. Dále ukazuje krutost a bezcitnost dané doby, jelikož byla odsouzena žena, matka 3 malých dětí, které po dobu uvěznění matky zůstaly zcela samy. Kauza Drahomíry Doleželové je rovněž jasným příkladem toho, jak si komunistický režim vypomáhal k dosažení svých cílů strachem, vzájemným podezříváním a udavačstvím lidí. Řada občanů zneužívala tehdejší společenské situace a právního systému k vyřizování osobních účtů v případě mnohdy banálních mezilidských sporů. Udání tak byla často motivována nízkými osobními pohnutkami jako závist, uražená ješitnost, či msta.

Na důvody obvinění a zatčení Aloise Doležela, jehož soudní spis se během zpracování tématu bohužel nepodařilo nalézt, lze pouze usuzovat. Z dokumentů dochovaných v rodinném archivu vyplynulo, že Alois Doležel jako samostatný, flexibilní a pracovitý obchodník prvorepublikového baťovského stříhu zřejmě neodpovídal konceptu socialistického pracovníka. Je pravděpodobné, že někomu na příslušné pracovní pozici vadil, a z toho důvodu musel být odstraněn. V souladu s metodami 50. let k tomu posloužil vykonstruovaný hospodářský delikt, z něhož byl obviněn a poté i odsouzen. To mělo pro Aloise Doležela pochopitelně fatální následky a znamenalo několik let odnětí svobody strávené v pracovním táboře v uranovém dole.

Odsouzení a uvěznění manželů Doleželových mělo samozřejmě dopad na celou rodinu, způsobilo poškození zdraví Aloise Doležela, jenž na zdravotní následky uvěznění zemřel v relativně mladém věku, a rovněž ovlivnilo budoucí život jejich dětí například znemožněním studia, či kariérního postupu v zaměstnání a vedlo k pozdější emigraci dvou synů do SRN. Následky obou politických procesů z 50. let nepřímo pocítila ještě i další generace, a to můj otec a jeho sestra, kteří vyrůstali v komunistickém režimu, a v souvislosti s emigrací svých strýců do západní kapitalistické země neměli svobodnou volbu při výběru střední školy a svobodně mohli začít žít až po revoluci 1989.

Politické procesy jsou i dnes živým tématem, jelikož v řadě zemí, kde vládou diktatury, stále probíhají. Proto je třeba tyto justiční zločiny neustále připomínat a informovat o nich, aby se u nás již nic podobného neopakovalo.

Seznam příloh:

Příloha A – Fragment životopisu Aloise Doležela

Příloha B – Výuční list Aloise Doležela

Příloha C – Fotografie Aloise Doležela s herečkou Lídou Baarovou v Baťově Domě služby v Praze

Příloha D – Fotografie Aloise Doležela s herečkou Zdenou Sulanovou v Baťově Domě služby v Praze

Příloha E – Vysvědčení z kurzu anglického jazyka

Příloha F – Drahomíra Doleželová s manželem Aloisem (vlevo) a novorozeným synem Miroslavem, rok 1946

Příloha G – Vyšetřovací a trestní spis

Příloha H – Obžaloba Drahomíry Doleželové okresní prokuraturou Litoměřice z 14. 1. 1957

Příloha I – Protokol výslechu Galiny Doubravové

Příloha J – Protokol výslechu Antonína Doubravy

Příloha K – Usnesení o přerušení výkonu trestu na 15 dnů

Příloha L – Žádost Drahomíry Doleželové o odložení trestu

Příloha M – Usnesení o zhlazení odsouzení Drahomíry Doleželové

Příloha N – Spis týkající se rehabilitace dle zák. č. 119/90 Sb., spis. zn. 3 Ntr 162/90

Příloha O – Přepis rozhovoru s Pavlem Doleželem, vedený 30. 11. 2022

Příloha A – Fragment životopisu Aloise Doležela

Zaměstnání od vycizení školy .

1.srpna 1931 nastoupil do Baťovy školy práce do 20 června 1932.
20 září 1932 nastoupil do učení k fy.Stáhala -Kroměříž vyučen
dne 19 září 1935 od vyuční doby do 1.4. 1936 zaměstnán u též fy
jako příručí.

Od 1.6.1936 do 14.6 u fy. Baťa v Holešově na zkoušku od 16.6 .36
Baťa -Praha -Dům služby,pracoval jako prodavač a zástupce vedoucí-
hodne 1.11.1938 odešel v důsledku mobilisace domů a pracoval v ze-
mědělství do 1.3. 1939 nastoupil vojenskou pres.slужbu do 22.3.
okupace 3.4.1939 nastoupil nastoupil jako prodavač na Na Náměstí
Práce ve Zlíně ode dne 15.1. do 23.3.1940 10 týdenní kurs angličtiny
Opět zaměstnán v prodejně jako etážista a zástupce vedoucího do 15.
12. 1941. Od této doby vedpucím prodejny Baťa v Hulíně do 1919 46
Převzetí prodejny Zlín -Díly do 27.20. 47 další převzetí prodejny
Baťa- Zdounky do 27.2.1948 od 1.4. 1948 do 1.4.1949 jako samostatný
obchodník od 1.4.1949 jako vedoucí prodejny Z d a r nár.podník,

GREMIUM OBCHODNÍKŮ MĚSTA KROMĚŘÍŽE

Čís. 1738

LIST VÝUČNÝ

GREMIUM OBCHODNÍKŮ MĚSTA KROMĚŘÍŽE

dosvědčuje tímto, že

Alois Doležal z Kolicína
narozený *4. dubna 1917* v *Kolicíně u Holešova*,
vstoupil dne *20. září* 1932 do obchodu
zbožím *železářským a smíšeným a prodeje likvorn*
u pana *Josefa Skáhaly, obchodníka* v Kroměříži
do učení a toto dne *19. září* 1935 ukončiv,
za pomocníka obchodníka jest prohlášen.

V Kroměříži dne *14. října* 1935.

Jen. Lore, 1935
jednatel.

E. Štáhl
tajemník.

J. Skáhal
chef firmy.

M. Novák
starosta gremia.

E. Dobrovolský, Kroměříž.

Příloha C – Fotografie Aloise Doležala s herečkou Lídou Baarovou v Baťově Domě služby v Praze

Příloha D – Fotografie Aloise Doležela s herečkou Zdenou Sulanovou v Bat'ově Domě služby v Praze

Příloha E – Vysvědčení z kurzu anglického jazyka

ŠKOLA PRODAVAČŮ

SKOLA PRODAVAČŮ FIRMY BAŤA A. S., ZLÍN.

Pan Doleraš Alois, nar. dne 4.4.1917 v Kolčíně absolvoval

10ti týdenní celodenní anglický kurs

v době od 15/1 do 23/3 1940 s následujícím výsledkem:

Pořadové číslo	Předmět:	Zkoušky:					Známky	
		pisemná	ústní	praktická	Součet	Průměr = %		
		b o d ů						
1	Čtení		77		77	77	2	
2	Diktát	33			33	33	4	
3	Mluvnice		45		45	45	4	
4	Překlad	31			31	31	4	
5	Konversace - schopnost vyjadřování se		66		66	66	3	
6	Znalost odborných výrazů: zbožíznalství		60		60	60	3	
7	prodej			80	80	80	2	
8	pedikura		40		40	40	4	
9	správa obuvi - punčoch		40		40	40	4	
10	Obchodní korespondence	74			74	74	2	
Průměrný výsledek v procentech							546	3
Vystupování: velmi dobré		Chování: velmi dobré						
Poznámka:								
Počet zkoušených ve třídě: 22								
Pořadí zkoušeného: dvacátýprvní								

Ve Zlíně dne 23. března 1940

M. Závěrková
Třídní učitel

Rudolf Babice
Vedoucí školy

S. Vrána
Předseda zkoušební komise

Stupnice známek	Stupeň	1.	2.	3.	4.	5.
	Prospěch	91 — 100%	71 — 90%	51 — 70%	31 — 50%	0 — 30%
	Vystupování	velmi dobré	dobré	dostatečné	méně vhodné	nevhodné
	Chování	velmi dobré	dobré	uspokojivé	méně slušné	neslušné

4472 12-39.

Příloha F – Drahomíra Doleželová s manželem Aloisem (vlevo) a novorozeným synem Miroslavem, rok 1946

A

Vyšetřovací složka: **Prokuratura v Litoměřicích**

soud v _____

(soudy soud v Litoměřicích)

Tajné!

A) Vyšetřovací spis

číslo _____

B) Trestní spis

proti: **Brahmova Doležalová**

pro: **§ 135/a tr.z.**
§ 127 tr.z.

1 Pr. 13/56
 Pr.
 T

1 T 16 184 370 304 15 9
 01157

MV - L. 41. 75.

Příloha H – Obžaloba Drahomíry Doleželové okresní prokuraturou Litoměřice z 14. 1. 1957

Okrasní prokuratura Litoměřice -3-

Přijato 14.1.57 1 Pr 11/56 01/57

Lidovému soudu
v Litoměřicích.

1 T 16. 187 187

Obžaloba. **Tajně!**

heřmanová! Okresní prokurátor v Litoměřicích *heřman*
Drahomíra Doleželová,

roz. Jurešková, nar. 22.8.1921 v Kostelci, okr. Kolečov, prodávka
n.p. Bazar v Terezíně, bytem Terezín, Máchova 8.91, okr. Litoměřice,
i a
v Terezíně dne 5.11.1956

1/ v prodejní místnosti místní oběrní čistírny prohlásila, že Rusové
obklíčili Budapešť a stíhají se bezbranného lidu, že tam vraždí
ženy a děti,
tedy veřejně hanobila spojenecký stát,
2/ vyvolávala vlněnou psychosu tím, že v pouzřivosti a nebezpečnosti
událostí prohlásovala, že musí dojit k vlčce a že si musí za polo-
vinu peněz, které obdrželi za auto, nakoupit zboží do domovy,
tedy způsobila nebezpečí vlněného nebezpečí alespoň části obyva-
telstva nějakého místa tím, že rozkládala poplašnou zprávu, která
je nepřevládá.

Tím spáchala

1/ trestný čin hanobení spojeneckého státu podle § 125 písm. a/ tr.z.,
2/ " " šíření poplašné zprávy podle § 127 tr.z.

Navrhují:

1/ Dál. řízení slyšeti jako svědky Marii Černákovou / 8.1.
14-16/, Galinu Doubravovou / 8.1.17-19/, ať. Doubravová
2/ čísti osobní výkazy obviněné.

Důvodů:

Šetřením provedeným orgány ministerstva vnitra bylo zji-
štěno, že obviněná Drahomíra Doleželová dne 5.11.1956 kolem 11.00 hod.
přišla do oběrní čistírny v Terezíně, kde je zaměstnána jako vedoucí
Marie Černáková a která sdělila, že poslouchala zprávy o tom, že Ru-
sové obklíčili Budapešť, stíhají se bezbranného lidu a že tam vraždí
ženy a děti. Dále tvrdila, že ve zprávách Beskoulovenského rozhlasu
lidu, že má zkušenosti o sovětských lidech z minulé války, že to takhle
dále nemůže jít, že musí dojit k vlčce a že k vlčce také dojde.
Dále si Černákové sdělila, že se jí špatně žije, že
musí prodat auto, polovinu získaných peněz že proždí a nyní se
prý vypravuje se spolehlivými velkými penězi, za které nakoupí zboží,
protože stejně bude vlka.

Uvedené výroky pronesla před dvěma osobami a to Černákovou
a osmiletým Antonínem Doubravou, který ihned, jak přišel domů, sdělil
celou věc své matce Galině Doubravové, kterou tyto zprávy tak rozru-
šily, že se šla ihned septat svědkyně Černáková, co se v obcho-
dě stalo. Obviněná Doleželová, když pronášela uvedené výroky, tloukla

pěstí do pultu.

Je tedy nepochybné, že se těchto výroků dopustila veřejně, tak, jak je to stanoveno v § 76 odst. 3 písm. b tr.z. a to, že výroky, kterými hanobila sovětskou armádu a tím i spojenecký stát, Svan sovětských socialistických republik, pronesla před dvěma osobami. Menší také rozhodně, že se jednalo v případě druhé osoby o osmiletého, protože z celého případu jasně vyplývá, že se jeho prostřednictvím dozvěděly o jednání obviněné další osoby.

V případě, kde prohlašovala, že musí dojít k válce a že k ní dojde, že si musí nakoupit do zásoby zboží, je nutno přihlídnouti k značné společenské nebezpečnosti jednání obviněné, protože se těchto výroků dopustila v souvislosti s maďarskými událostmi, kdy byla mimořádná mezinárodní situace, takže uvedené výroky mohly vést k vážnému nebezpečí znepokojení obyvatelstva. V uvedeném případě se nevyžaduje, aby správa byla sdělována veřejně.

Obviněná se smělí trestnou činností popírat nebo oškliv rozhovoru skreslit. Je však plně uvěřitelná výpověď svědkyně Černíkové a Doubřevové.

Ze všech uvedených skutečností vyplývá, že se obviněná žalovanými trestnými činy dopustila, proto je práven žalována.

Litoměřice, dne 14. ledna 1957.

Chr. prokurátor:

Shoda

není (viz. listy evidence - m. 10/57)

Příloha I – Protokol výsledku Galiny Doubravové

Spisová značka 2 17 N/II - 5 -

Protokol o výsledku svědka.

Okresní prokuratura v Litomyšli
 dne 15. ledna 1957 o 8.00 hod.

Přítomni:

Vysílačej: Dr. Seiml, prokurátor
 Zapisovatel: Savastopol

Vysílačej po zjištění totožnosti poší svědka (svědkyně) podle 109/2 z. z. o základu výslechu, o právu odepřít výpověď a o tom, že je povinen (povinna) vypovědět úplně pravdu a nic nezamlčovat; dále že (ji) poší o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi.

O svých osobních poměrech svědek (svědkyně) uvedl(a):

1. Jméno a příjmení (i dřívější příjmení): Galina Doubravová roz. Lajcová
2. Datum a místo (okres) narození: 22. 1. 1922 v Nizodžarova, RUSKÝ okr.
3. Rodinný stav: vdaná Savastopol
4. Zaměstnání (povolání) a postavení v něm: maselka příslušník S.S.
vroční kucharka ve voj. advokátní kuchyni v Teresíně
5. Zaměstnavatel a jeho adresa:
6. Bydliště (trvalé i přechodné): Teresín, Pražská 202, okr. Litomyšl
7. Poměr k projednávané věci, k obviněnému, poškozenému a zúčastněné osobě: bez poměru

V případě Bohomíry Dolšealové uvádím, že výpověď, která se mnou byla sepsána u krajské správy KB, je správná, její obsah potvrzuji v plném rozsahu a беру ji на avu i před prokurátorem.

V době maďarských událostí jednoho dne v odpoledních hodinách přišel domů můj 15letý syn Antonín Doubrava a začal vykládati, že byl v hrade - Čistě, kde je vedoucí Černáková, že tam byla přítomna paní Dolšealová, že byla rozčilená, že tloukla pěstí do pultu a při tom říkala vedoucí Černákové, že Rusové vraždí v. maďarskou bezbrannou lid a že takto křt nejde, že na konec musí být pořádek, že musí být válka. Další chlapec prohlásil, že půjde ke svému kamarádovi Vačkovi Karantovi a že spolu věc rozdělí na 30V, Já jsem na to řekl, aby

První vyd. z. 25. - (Protokol o výsledku svědka.) (1951)

nikam nechodil, že Doležalová to tak nemyslí a že jen tak křídala.
 Ochtěla jsem chlapce uklidnit, aby o věci namluvil. Uřed na to jsem
 šla sama do čistírny k Černákové a ptala jsem se jí, co vlastně
 se v kramě událo, že mně o tom vyprávěl syn Toník. Na to mně Doležalová
 xxxxxvyprávěla, že si k ní Doležalová přišla pro kalhoty, které
 měla v čistírně, že začala rozčilovat, bouchla pěstí do stolu, začala
 mluvit o udolostech v Maďarsku, že Rusové přišli do Maďarska a
 vraždili lidi, že zmačkali lidi, že jednou pořádek musí být, že
 je také v Československu musí být převrat, resp. opravují se, že
 Černáková mi řekla, že se Doležalová vyjadřila v tom smyslu, že tady
 musí být také pořádek, že takto nelze žít, že oni měli auto a že
 ho museli prodat, že polovina vyřádkané částky jí projevili a že
 za polovinu nakoupí násoby, protože přece stejně dojde k válce, tak
 aby měli co jíst. Na to jsem Černákové řekla, že mně jediné mrzí,
 že jsem jí dávala v závodní kuchyni, kam docházela, větší porce,
 Doležalová totiž brávala tři obědy a proto jsem jí přilapčovala.
 Ještě jsem na Doležalovou před Černákovou nadávala a stěžovala si,
 že Rusové vlastně Maďarům pomáhali a že to mají vděk.
 Ještě k případu uvádím, že s Doležalovou jsem se seznámila
 v Bazaru, kde Doležalová byla prodáváčkou, na to jsem jí řekla, že
 mále chodit do závodní kuchyně, kde jsem zaměstnána a od té doby
 Doležalová tam chodila. Jinak Doležalovou blíž neznám a také jsem
 se s ní nestýkala.
 Dlele dodávám, k věci, že Černáková si mi stěžovala, že
 výstup s Doležalovou byl jí velmi nepříjemný, poněvadž měla strach,
 že do prodejny chodili stále lidi, aby svým výstupem Doležalová za-
 budila pohoršení.

Po nachl. schylenoi,
Dobrasova galina

Skončeno a podepsáno:

[Signature]

[Handwritten mark]

Příloha J – Protokol výslechu Antonína Doubravy

- 6 -

1 IV 11/56

P r o t o k o l

sepsaný před okr. prokurátorem v Litoměřicích dne 19. února 1957.

Přítomní: Dr. Meisl, prokurátor,
Boucková, zapisovatelka.

Při výslechu dále byla přítomna matka nedosp., Galina Doubravová.

Dostavil se na předvolání Antonín D o u b r a v a, 21 let, žák III. třídy v Teresíně, bytem v Teresíně, Pražské 292.

Předvolaný byl poučen přiměřeně jeho věku, aby vypověděl pravdu a aby nic, co ví o případu brahominy Doležalové, nenamlouel.

Někdy koncem minulého roku, již nevím, jestli to bylo v prosinci nebo v listopadu, vím ovšem určitě, že to bylo před Vánocemi, šel jsem s Milenou Černákovou, dcerou vedoucí Černákové a šiatírny do prodejní místnosti k její matce. Když jsme tam přišli, byla zde přítomna paní Doležalová, všiml jsem si, že paní Doležalová je rozčilena, bouřila do stolu a říkala paní Černákové, že Rusové v Maďarsku vraždí bezbranné lidi. Já si již na věc moc nepamatuji, ještě něco paní Doležalová s Černákovou mluvila, potom z krámu odešla a já jsem si v krámu s Milenou hráli. Podotýkám, že při výstupu paní Doležalové potom přišel domů, říkal jsem o výstupu v krámu své mamince, maminka mi na to nic neříkala. Říkal jsem mamince, že to oznámím na MHV.

Více k případu nemám, co bych dodal.

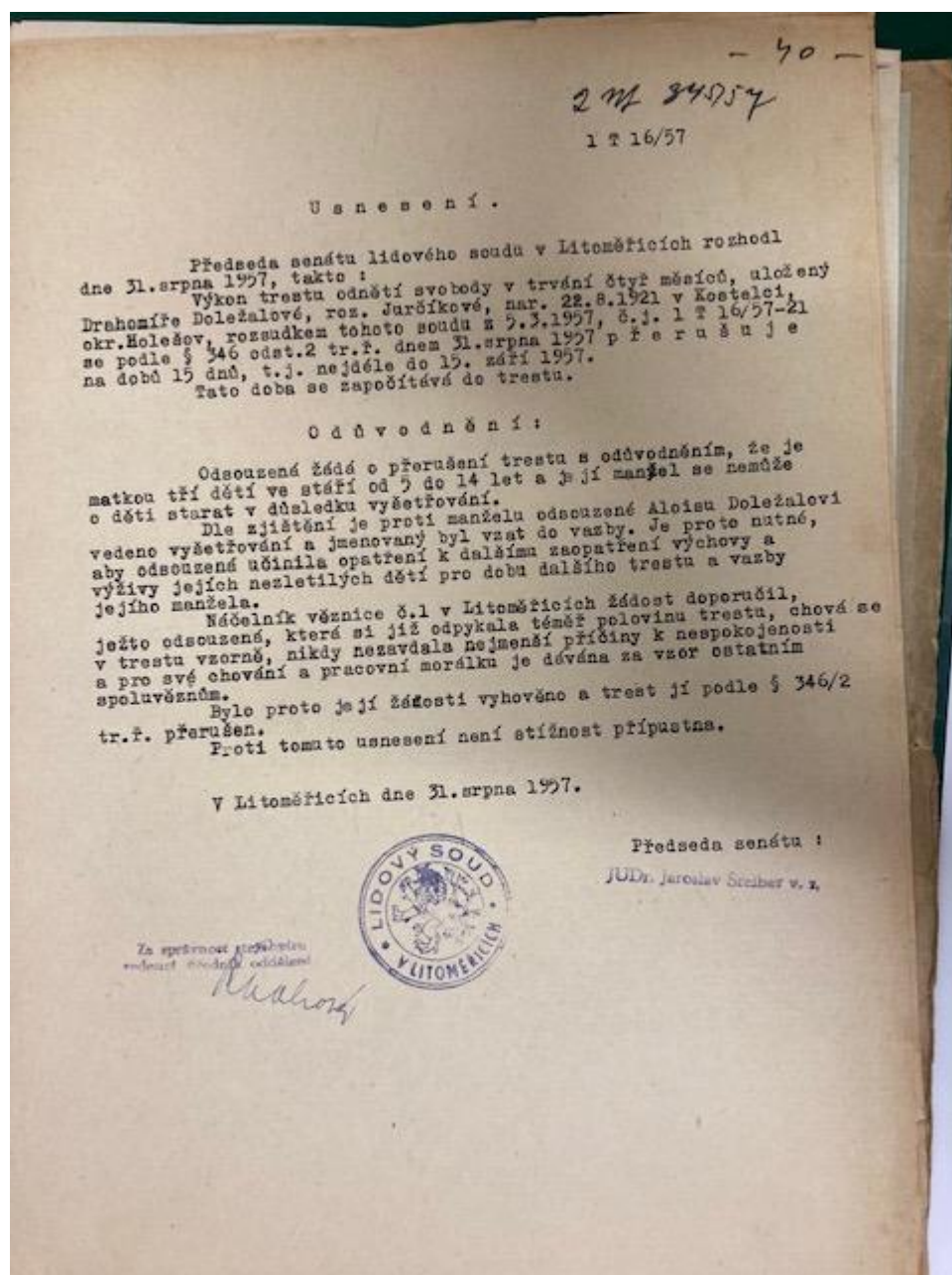
Na to byl protokol ~~xxxxxxxx~~ Antonína Doubravy ~~xxxxxxxx~~ přečten v přítomnosti matky.

Antonín Doubrava Doubravová Galina

Skončeno a podepsáno:

Boucková

Příloha K - Usnesení o přerušení výkonu trestu na 15 dnů

Příloha L – Žádost Drahomíry Doležalové o odložení trestu

Usnesením tamního soudu ze dne 31. srpna 1957 byl přerušen podle § 346/2 tr.ř. výkon mého trestu odnětí svobody v trvání 4 měsíců na dobu 15 dnů, t.j. nejdéle do 15. září 1957.

Důvody tohoto přerušení dosud trvají.

Můj manžel Alois Doležal jest stále ve vazbě a do dnešního dne jsem přes veškerou snahu nemohla zařídit opatření výchovy a výživy mých nezletilých dětí pro dobu mého dalšího trestu a vazby mého manžela.

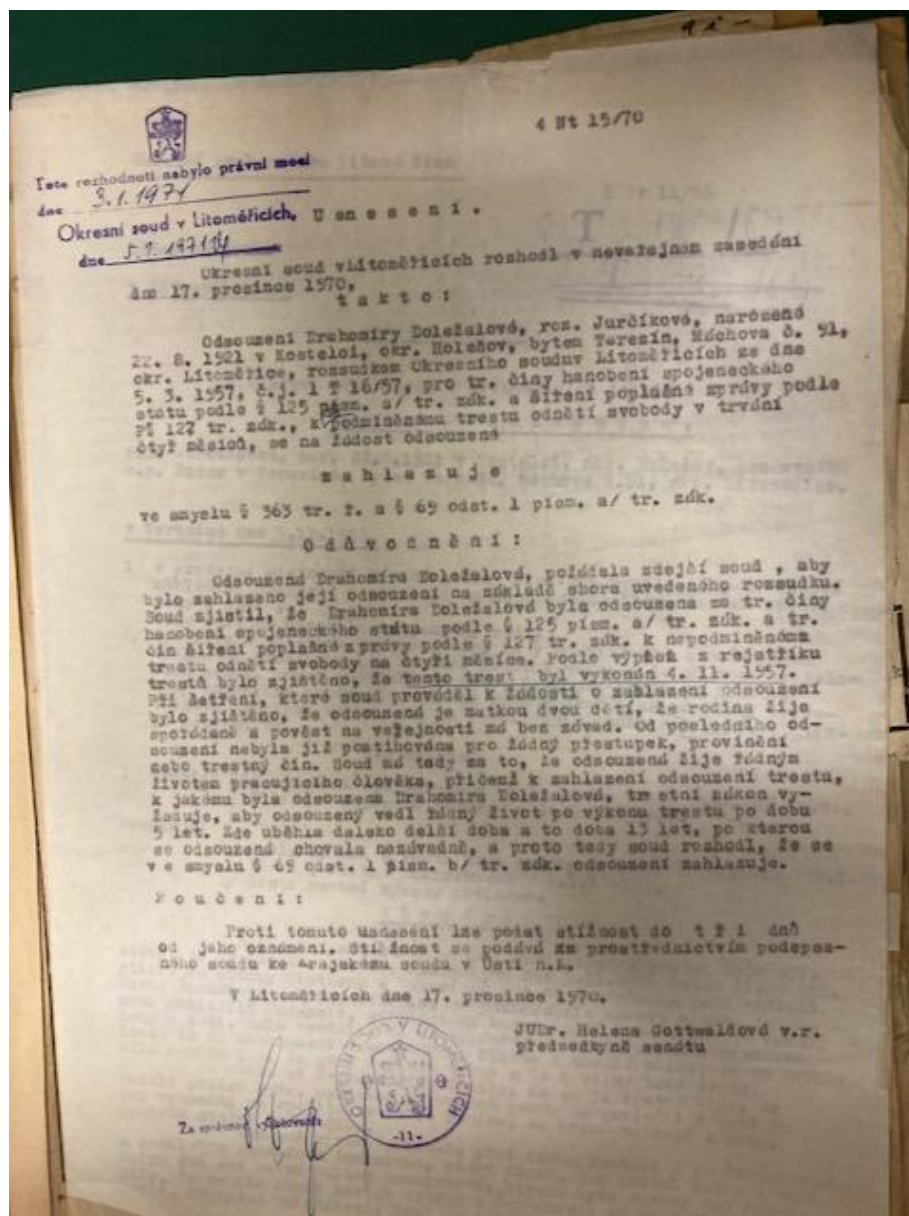
Prosím, aby mi ve smyslu § 346 odst. 2 tr.ř. povolil předseda senátu opětovné přerušení výkonu trestu na 15 dnů, t.j. do 30. září 1957, neboť v této době bude možné umístění mých dětí, příp. v kolektivní výchově.

Kdybych musela nastoupit dne 16. září 1957 další výkon trestu, zůstaly by děti zcela osamoceny, neboť nemám žádných příbuzných, kteří by se mohli o děti postarat ani jsem prozatím nesehnala žádné jiné jejich umístění.

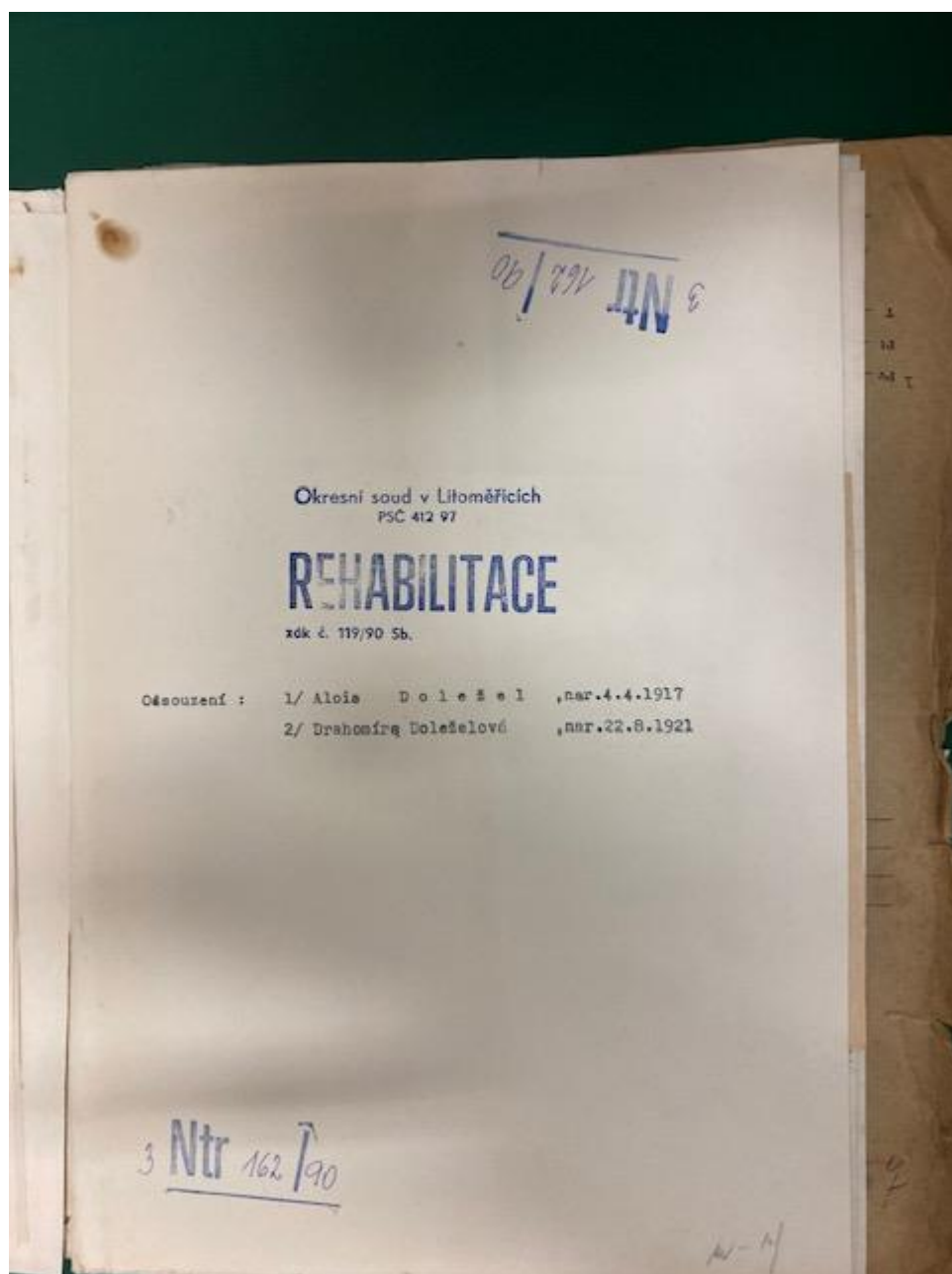
Prosím, aby z těchto výjimečných důvodů bylo mi opětovné přerušení výkonu trestu povoleno.

V Lovosicích dne 11/9.1957. Drahomíra Doležalová.

Příloha M – Usnesení o zhlazení odsouzení Drahomíry Doleželové

Příloha N – Spis týkající se rehabilitace dle zák. č. 119/90 Sb., spis. zn. 3 Ntr 162/90

Příloha O – Přepis rozhovoru s Pavlem Doleželem, vedený 30. 11. 2022

Kdo se o vás staral po dobu uvěznění obou rodičů?

Strýc, byli jsme u strýce a u tety v Lovosicích, tam jsme byli, než propustili matku z kriminálu.

Kontroloval vás stát, dohlížel na vás někdo nějakým způsobem?

Vůbec ne, nikdo se o nás nestaral, komunistům to bylo jedno.

Jak to u vás proběhlo, když maminku zatkli, to vás prostě nechali sami doma?

Ano nechali nás o samotě doma, nevím, jestli něco řekli do školy nebo ne. Já ještě do školy nechodil, byly mi 4 roky.

Máš pocit, že se tě to později dotklo, připomínal ti to někdo?

No nepřipomněl, ale určitě to je důvod, proč jsem se v Česku dlouho nezdržel, furt jsem to měl v podvědomí.

Jak na to reagovalo okolí?

Lidi měli strach být s námi v kontaktu, nechtěli být v hledáčku policie. Báli se cokoliv říct, aby je někdo nenahlásil.

Ulevilo se ti, když jsi později emigroval?

Těžko říct, tohle v tobě zůstává furt, celý ten jejich systém. To je vyprání mozku. Dneska, když jedu přes hranice, tak mám divný pocit. To ti zůstane v hlavě pořád, to nevymažeš.

Jaký máš vztah k Česku, máš negativní nebo pozitivní vztah?

Už jsem 40 let pryč. Nemám žádný pro nebo proti, člověk je neutrální prakticky, a to je celou dobu. Jakmile jsem byl jednou v Německu, tak jsem se tu zažil a ztratil kontakt i vztah k Česku.

Mě vždycky zajímalo a fascinovalo, jak se pak lidé, kteří emigrovali z politických důvodů, vrací do země, kde je lidé zradili?

No tak to jsou nějakí vlastenci, je to země, kde se narodili. Je spousta lidí, kteří na to nejsou dělaní, třeba jedni známi také emigrovali ze stejných důvodů a vrátili se zpátky do Čech. Přijeli na dovolenou a rozmyšleli se, jestli mají zůstat nebo ne. Na jednu stranu chápu, byla to rozdělená rodina, jejich dospělé děti zůstaly v Česku, tak nevěděli, ale já i můj bratr Jirka jsme prostě přijeli a věděli, že už zde zůstaneme.

Probírali jste pak s rodiči jejich zatčení?

Málo, o tom se moc nemluvilo, nevím, jestli mluvili s mými bratry, možná později trochu víc, ale opravdu málo.

A myslíš, že se za to styděli, nebo proč?

Ne to ne, ale chránili nás. Byli jsme v takovém rozpoložení, byl to prostě zásah do rodinného života a bylo to tabu. To jsme nerozebírali, nebyla na to doba. Chodili jsme do školy a rodiče se asi báli, že bychom pak něco někde řekli.

Pamatuješ si, když se vrátili tví rodiče z kriminálu?

Ne, vůbec ne, byly mi 4 roky, máma prostě byla zpátky.

Jak dlouho byl táta zavřený?

Táta byl zavřený 3 roky, dostal 5 let, naštěstí potom přišla amnestie, takže ho pustili dříve.

Dotklo se vás to později ve škole nebo ne?

Spíš ne, už se o tom nemluvílo. Žádný problémy z toho pak už nebyli. Ale když emigroval Jirka, tak to už problémy byly, to už koukali a dávali na nás pozor.

Myslíš, že se to hodně podepsalo na tvém otci?

No určitě, ten tím trpěl nejvíc, byl v uranových dolech, takže to ho vlastně následně i zabilo.

A on o tom opravdu nikdy nemluvil? O nějakém pocitu hořkosti a nespravedlnosti?

No spíš ne. On nic nemohl dělat, člověk byl fakt jen figurka. Rodiče tím trpěli, měli to srovnání před a po. Táta měl rozjetou soukromou práci, měli už nějak peníze a pak přišli komunisti a všechno jim sebrali.

Prameny:

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 232/1948 Sb., o Státním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 63/1956 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Archivní prameny:

SOA Litoměřice, Okresní soud Litoměřice, vyšetřovací spis a trestní spis, spis. zn. 1T16/57
SOA Litoměřice, Okresní soud Litoměřice, usnesení Okresního soudu v Litoměřicích, spis. zn. 4Nt 15/70
SOA Litoměřice, Okresní soud Litoměřice, rehabilitační spis, spis. zn. 3Rt 146/91

Internetové prameny:

<https://www.totalita.cz/>
<https://www.zakonyprolidi.cz/>

Použitá literatura:

Baťova škola práce: svět patří odolným!, ze dne 18.3.2011, dostupné z:
<https://www.euro.cz/clanky/batova-skola-prace-svet-patri-odolnym-901631/>

Blažek, Petr: Otázky a odpovědi. Moderní československé dějiny / únor 1948 a 50. léta. 2012.
Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/lekce/ztrata_pameti_-_zalar_je_cest_ne_ponizeni/aktivita_ztrata-pameti-zalar-je-cest-ne-ponizeni_05_otazky-a-odpovedi.pdf

Gebauer, František a kol. Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.

Kalous, Jan. Politické procesy Československu po únoru 1948 – jejich příprava a charakter. In Muzeum paměti XX. Století, 26.2.2020. <https://www.muzeum20stoleti.cz/politicke-procesy-v-ceskoslovensku-po-unoru-1948-jejich-priprava-a-charakter/>

Kaplan, Karel. Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968-1990. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 9788024614311

Kaplan, Karel. StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka. 1.vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002. ISBN 80-902885-8-8

Kaplan, Karel – Paleček, Pavel. Komunistický režim a politické procesy v Československu. 2. vyd. Praha: Barrister & Principál, 2008. ISBN: 978-80-7364-049-1

Končítíková, Gabriela. Podnikové vzdělávání ve firmě Baťa a.s. do roku 1945 a využití těchto principů v současnosti. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015. <https://digilib.k.utb.cz/handle/10563/33170>

Pernes, Jiří. – Foitzik, Jan (eds.). Politické procesy v Československu po roce 1945 a „Případ Slánský“: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005. ISBN 80-7285-053-9.

SOkA Zlín, Baťa II/8 – výstřižková služba, inv. č. 102, ev.č. 102, Moravsko-slezský deník 18.1.1935.

Vorel, Jaroslav – Šimánková, Alena, Československá justice v letech 1948-1953, díl II., Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. č. 9. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-05-7